

Микитин Ю. І.

МІСЦЕ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

УДК 343.1

Постановка проблеми. Комплексне дослідження кримінальної процесуальної політики потребує з'ясування місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю. Серед дослідників немає єдності у цьому аспекті.

Аналіз останніх наукових публікацій. Місце кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю розглядалося українськими та зарубіжними науковцями, серед яких варто відзначити праці А. І. Александрова, В.І.Борисова, О. Б. Загурського, В. С. Зеленецького, А. Г. Кулева, І. В. Козича, Ю. Ю Коломієць, Н. А. Лопашенка, Д. П. Письменного, І. Г. Смирнової, В. М. Трофименка, П. Л. Фріса, В. С. Щадрина та інших.

Зазначені дослідники репрезентують різні підходи до місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю. Відповідно це зумовлює необхідність виокремити і структурувати їх.

Метою статті є дослідження різних підходів щодо місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Засновник науки про політику у сфері боротьби зі злочинністю в Україні П. Л. Фріс розглядав кримінально-процесуальну політику на рівні із кримінально-правовою, кримінально-виконавчою, а також кримінологічною політикою як окрему підсистему політики у сфері боротьби із злочинністю [1, с.14].

У новітній праці «Ідеологія кримінально-правової політики» (2021 р.), власне, П. Л. Фріс відзначає, що складовими політики у сфері боротьби зі злочинністю є кримінально-правова, кримі-

нальна процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна (профілактична) політики [2, с. 78].

На його думку, кримінально-процесуальна політика «визначає форму, процедуру реалізації норм кримінального права, а звідси і кримінальної політики» [1, с. 47]. Кримінально-процесуальна політика у системі політики у сфері боротьби із злочинністю, як основну, виконує забезпечуючу функцію, оскільки саме за допомогою цієї складової кримінально-правова політика реалізується на практиці [1, с. 195].

Також В. І. Борисов і П.Л. Фріс підкреслюють, що «державна політика боротьби зі злочинністю складається зі стратегічних напрямів. ... Такими напрямками (підсистемами) є: кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політики [3, с. 31].

Інтерпретуючи зазначену думку, Ю. Ю Коломієць вважає, що «правова політика держави у сфері боротьби зі злочинністю здійснюється кримінально-правовими, кримінально-процесуальними та кримінально-виконавчими засобами» [4, с. 60].

М. А. Беляєв називав кримінально-процесуальну політику серед підвидів (підсистем, складових частин) єдиної політики в галузі боротьби із злочинністю поряд також із кримінально-правовою політикою і кримінально-виправною політикою [5, с. 22].

О. Б. Загурський розглядає кримінальну процесуальну політику «як елемент (підсистему) політики у сфері боротьби зі злочинністю» [6, с. 32], зазначаючи також, що «реалізація кримінальної процесуальної політики може відбуватися виключно на базі політики у сфері боротьби зі злочинністю» [6, с. 4].

І. В. Козич трактує кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу і кримінологічну як самостійні підсистемами політики в сфері протидії злочинності, оскільки вони мають окреслені власним законодавством кола завдань, але тільки у межах єдиного комплексу [7, с.15].

О. М. Кревсун вбачає кримінально-правову, кримінально-процесуальну та кримінально-виконавчу політики держави як елементи загальнодержавної політики України в боротьбі з проявами злочинності [8, с.37], одночасно зазначаючи, що «кримі-

нально-процесуальна політика є невід'ємно пов'язаною з іншими її напрямками у сфері протидії злочинності і, перш за все, з кримінально-правовою політикою» [8, с. 35].

Існує позиція (Н. А. Лопашенко), що «кримінально-правова, кримінально-виконавча, кримінально-процесуальна та кримінологічна політика є самостійними частинами безпосередньо внутрішньодержавної політики» [9, с.263].

В. С. Зеленецький вбачає кримінально-процесуальну політику як «один із самостійних видів державної політики України» [10, с. 6].

На думку В. М. Трофименка «кримінальна процесуальна політика є окремим самостійним напрямом державної політики у сфері протидії злочинності» [11, с. 52]. Він вважає, що сутність кримінальної процесуальної політики полягає у «виробленні стратегії й тактики процесуальних форм вирішення кримінально-правових конфліктів і реалізації кримінально-правових норм» [12, с.131].

А. І. Александров стверджує, що «кримінально-процесуальне законодавство і практика його застосування кожної країни в конкретний історичний період формується не хаотично, а під впливом кримінально-процесуальної політики. Вона є одним із взаємопов'язаних елементів кримінальної політики поряд з кримінально-правовою, кримінально-розшуковою, кримінально-виконавчою і кримінально-попереджувальною політикою [13].

І. Г. Смирнова вбачає кримінально-процесуальну політику як «самостійний напрямком державної соціальної політики, яка повинна розглядатися з огляду на свій похідний характер як самостійний елемент кримінальної державної політики, що виступає у взаємозв'язку з політикою кримінально-правовою та кримінально-виконавчою» [14, с.63].

В. С. Щадрін визнає кримінально-процесуальну політику як відносно самостійну галузь правової політики щодо політики кримінально-правової так само, як існує самостійність кримінально-процесуального права від кримінального права при наявності між ними тісного зв'язку [15, с. 164].

Д. П. Письменний аналізує кримінальну процесуальну політику, вважає її діяльністю держави, що спрямована на вирішення кримінально-правових конфліктів за допомогою процесуальних засобів [16, с.295].

А. Г. Кулев аналізує кримінальну-процесуальну політику як частину кримінальної політики держави (в широкому сенсі) [17, с.49].

Ю. В. Луценко, С. В. Клименко пояснюють тезу про самостійність кримінально-правової, кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої політики тим, що вона значною мірою ґрунтується на факті існування трьох самостійних галузей права: кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого [18, с.128].

Наведені підходи, окреслені ідеї щодо місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю не передбачають універсального, єдиного бачення. Безумовно, варто виділити, в першу чергу, наведену позицію П.Л. Фріса, яку поділяють і розвивають більшість науковців, у тому числі, представники його наукової школи.

Визначення кримінальної процесуальної політики як окремої складової, елемента, підсистеми політики у сфері боротьби із злочинністю є найобґрунтованішою. Така модель, крім того, враховує взаємозв'язок і взаємообумовленість інших складових політики у сфері боротьби зі злочинністю – кримінально-правової, кримінально-виконавчої і кримінологічної політики.

Сприйняття кримінальної процесуальної політики як частини або способу реалізації кримінально-правової політики видається помилковим, архаїчним. Кримінальна процесуальна політика у системі політики у сфері боротьби із злочинністю не є вторинною стосовно кримінально-правової політики, а виступає ще одними її взаємопов'язаним рівноправним елементом, підсистемою. Крім того не завжди кримінально-правова політика визначає кримінально-процесуальну політику (хоч так і має бути), що продемонстрували українські реалії.

Також не вбачається за можливе погодитися з позицією, що кримінально-процесуальна політика поряд з кримінально-право-

вою, кримінально-виконавчою та кримінологічною політикою є самостійними частинами безпосередньо внутрішньодержавної політики. Насамперед, варто виходити з принципу ієрархічності. Відповідно, внутрішня державна політика включає правову політику, яка у свою чергу, поряд з іншими елементами залежно від сфери, містить політику у сфері боротьби із злочинністю, що структурно розгалужується на кримінально-правову, кримінальну процесуальну, кримінально-виконавчу та кримінологічну політику. Натомість, наділення цих елементів статусом частин безпосередньо внутрішньодержавної політики, очевидно, не буде об'єктивним.

Висновки. У науковій літературі існують різні підходи до визначення місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю, а саме:

1) окрема складова, елемент, підсистема політики у сфері боротьби із злочинністю (саме таку позицію вбачається за доцільне підтримати, зважаючи на існуючі наукові обґрунтування і приналежність до наукової школи П. Л. Фріса);

2) частина або спосіб реалізації кримінально-правової політики;

3) самостійна частина безпосередньо внутрішньодержавної правової політики.

1. Фріс П.Л. *Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Монографія.* К.: АТКА, 2005. 332 с.
2. Фріс П. Л. *Ідеологія кримінально-правової політики : монографія.* Івано-Франківськ : Супрун В. П. 2021 389 с.
3. Борисов В.І., Л. Фріс П.Л. *Засади сучасної кримінально-правової політики України. Питання боротьби зі злочинністю.* 2014. Вип. 27. С. 30-38.
4. Коломієць Ю. Ю. *Вплив марксистсько-ленінської ідеології та поняття, сутність та зміст кримінальної політики. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць.* Одеса. 2009. Вип. 47. С. 139-144.
5. Беляев Н. А. *Уголовно-правовая политика и пути ее реализации: монография.* Л. : Изд-во ЛГУ, 1986. 176 с.

6. Загурський О. Б. Кримінальна процесуальна політика України: історико-правовий аспект : монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. 215 с.
7. Козич І.В. Кримінально-правова політика в сфері протидії злочинам, що вчиняються із застосуванням насильства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 22 с.
8. Кревсун О. М. Боротьба зі злочинністю – пріоритетна складова загальнодержавної політики України. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2017. № 1. С. 32-38.
9. Лопашенко Н.А. Основы уголовного-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика. Издательство «Юридический центр». СПб, 2004. 339 с.
10. Зеленецький В.С. Концептуальні основи формування інноваційної кримінально-процесуальної політики України. Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наукових праць. 2008. № 15. С.81-109.
11. Трофименко В. М. Теоретичні та правові основи диференціації процесуальної форми в кримінальному судочинстві: монографія. Харків: Оберіг, 2016. 304 с.
12. Трофименко В. М. Кримінальна процесуальна форма в контексті сучасної кримінальної процесуальної політики. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 1(80). С. 130-140.
13. Александров А. И. Государственно-правовая политика в сфере уголовного судопроизводства: состояние, проблемы, решения. Российский следователь. М., 2008, № 15. URL: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/30676-gosudarstvenno-pravovaya-politika-sfere-ugolovnogogo-sudoproizvodstva-sostoyanie> (дата звернення 08.07.2021).
14. Смирнова И. Г. Уголовно-процессуальная политика: некоторые суждения о ее сущности, социальной обусловленности и месте в уголовной политике. Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2010. № 3 (13). С. 61-67.
15. Шадрин В. С. Уголовно-процессуальная политика и уголовно-процессуальное право (часть 1). Российский журнал правовых исследований. 2015. № 2 (3). С. 162-165.
16. Письменний Д.П. Кримінально-правова та кримінальна процесуальна політика України: поняття, співвідношення, реалізація. Правова політика в Україні: питання теорії та практики: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 жовтня

2014 року): в 2 т. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. Т. 2. С. 292-297.

17. Кулев А.Г. Тенденции современной уголовно-процессуальной политики. Вестник ЯрГУ. Серия Гуманитарные науки. 2018. № 3 (45). С. 48-52.

18. Луценко Ю. В., Клименко С. В. Поняття та зміст кримінально-правової політики держави. Право.иа. 2015. № 1. С. 125-131.

Микитин Ю. І. Місце кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю

Статтю присвячено дослідженню місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю. Було проаналізовано міркування щодо цієї проблеми значної кількості дослідників.

Науковці репрезентують різні підходи до місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю. Відповідно, це зумовило необхідність виокремити і структурувати їхні позиції.

Загалом можна виділити три основні підходи до визначення місця кримінальної процесуальної політики у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю, а саме:

- 1) окрема складова, елемент, підсистема політики у сфері боротьби із злочинністю (саме таку позицію вбачається за доцільне підтримати, зважаючи на існуючі наукові обґрунтування і приналежність до наукової школи П. Л. Фріса);
- 2) частина або спосіб реалізації кримінально-правової політики;
- 3) самостійна частина безпосередньо внутрішньодержавної правової політики.

Ключові слова: політика у сфері боротьби із злочинністю, кримінальна процесуальна політика, кримінально-правова політика, кримінальний процес.

Mykytyn Y. I. The place of criminal procedure policy in the system of policy in the field of fight against crime

The article is devoted to the study of the place of criminal procedural policy in the system of policy in the field of fight against crime. The considerations of a significant number of researchers on this problem were analyzed.

Scientists represent different approaches to the place of criminal procedural policy in the system of policy in the field of fight against crime. Accordingly, this necessitated the separation and structuring of their positions.

In general, there are three main approaches to determining the place of criminal procedure policy in the system of policy in the field of the fight against crime, namely:

- 1) a separate component, element, or subsystem of the policy in the field of fight against crime (such a position is considered appropriate to support, given the existing scientific justifications and belonging to the scientific school of P. L. Fris);
- 2) part or method of implementation of criminal law policy;
- 3) an independent part of the direct domestic legal policy.

Key words: the policy in the field of fight against crime, criminal procedural policy, criminal law policy, criminal procedure.